

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาการใช้เรื่องเล่าผีและย่าแสะนี้ สนใจความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องเล่ากับบริบททางสังคม จากบทที่ 4 แสดงให้เห็นแล้วว่า เรื่องเล่านี้ถูกใช้ในสังคมป่าจี่ และมีวิธีการใช้ กล่าวคือ ชาวบ้านจะเล่าเรื่องเล่านี้เป็นคำอธิบายความเป็นมาของผีและย่าแสะและพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่าแสะ แต่พวกเขาที่ไม่มีพิธีกรรมเล่าเรื่องเล่า หรือเล่าเรื่องเล่าอย่างเป็นทางการ หากใช้เล่ากันในวงสนทนา เพื่อบอกเล่าความเป็นมาของผีและย่าแสะและพิธีกรรมเลี้ยงผีและย่าแสะ ทุกคนมีสิทธิ์เป็นผู้เล่าและผู้ฟังได้ ถึงกระนั้นเราจะเห็นว่าผู้เล่าเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่าผู้ฟัง พวกเขา "ผู้รู้" เกี่ยวกับเรื่องเล่าโดยเฉพาะ การกำหนด "ผู้รู้" นี้ เกี่ยวพันกับผู้มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรม และเพราะผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมสืบทอดในเครือญาติใกล้ชิด ทำให้ "ผู้รู้" สืบทอดกันในเครือญาติด้วย ปกติพวกเขาไม่ต้องให้ "ผู้รู้" เล่าเรื่องเล่าให้ฟัง เพราะได้ฟังจากคนทั่วไปอยู่แล้ว หรือบางคนอาจไม่มีความสนใจจึงไม่ได้เรียกร้องให้ใครเล่าให้ฟัง แต่ปัจจุบันบริบททางสังคมของหมู่บ้านเปลี่ยนไปมีคนนอกชุมชนเข้าไปสัมพันธ์ด้วยมากขึ้น โดยเฉพาะนักวิชาการ นักศึกษา และสื่อมวลชน ทำให้บทบาทความเป็น "ผู้รู้" กลับมีความสำคัญมากขึ้น คนนอกเหล่านี้จะได้รับคำแนะนำจากชาวบ้านให้ไปหา "ผู้รู้" แทนที่พวกเขาจะเล่าเรื่องเล่าและเรื่องราวเกี่ยวกับผีและย่าแสะให้ฟังเอง

ในด้านรูปแบบสารของเรื่องเล่า ก็เปลี่ยนแปลงถ้อยคำหรือรายละเอียดของเรื่องเล่าอยู่ทุกครั้งที่มีการเล่าใหม่ ทั้งนี้เพราะไม่มีพิธีกรรมเล่าเรื่องเล่า ซึ่งต้องคงรูปแบบของเรื่องเล่าไว้ให้เหมือนเดิม และที่สำคัญไม่มีธรรมเนียมในการท่องจำเรื่องเล่า ชาวบ้านจะรับสารสำคัญของเรื่องเล่า เมื่อต้องเล่าเรื่องเล่านี้ พวกเขาจะเล่าให้ได้เนื้อเรื่องตามที่พวกเขารับรู้มา อาจเพิ่มเติมรายละเอียดบ้าง หรือตัดทอนรายละเอียดบ้าง หรือเปลี่ยนแปลงคำที่ใช้ใหม่ แต่ยังคงสารสำคัญของเรื่องเล่าไว้ โดยเหตุที่ชาวบ้านป่าจี่ยังคงใช้ภาษาคำเมืองในชีวิตประจำวัน พวกเขาจึงเล่าเรื่องเล่านี้ด้วยภาษาคำเมือง อาจมีภาษาไทยกลางปะปนบ้าง ก็เป็นคำที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยกลางในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว แต่ภาษาที่ใช้ในเรื่องเล่าเปลี่ยนแปลงไป

อย่างมาก เมื่อต้องเล่าให้คนนอกที่รู้ภาษาคำเมืองไม่มากอย่างผู้วิจัย เพื่อสามารถสื่อสารกับคนนอกได้

จะเห็นว่า เรื่องเล่าผีปู่และย่าและถูกใช้โดยชาวบ้าน และคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงโดยชาวบ้านอีกเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงเรื่องเล่าที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม จะเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะชาวบ้านได้สัมพันธ์กับคนนอกชุมชน ได้แก่ นักวิชาการ นักศึกษา และสื่อมวลชน การศึกษาชีวิตของเรื่องเล่า จึงควรเป็นอย่างที่นักมานุษยวิทยาและนักคติชนวิทยาในสมัยหลังกล่าวไว้ คือ ต้องศึกษาเรื่องเล่าในท่ามกลางบริบททางสังคม หรือศึกษาเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นกระบวนการสื่อความหมาย

ในทางทฤษฎี นักมานุษยวิทยาและนักคติชนวิทยาแนววิเคราะห์ภาวะแวดล้อม (contextual approach) มองว่า การศึกษาเรื่องเล่าแต่เพียงตัวบทโดยไม่สนใจบริบททางสังคมนั้น มีแนวโน้มให้การศึกษาเรื่องเล่าเป็นเพียงการเก็บรวบรวมตัวบทเรื่องเล่า มากกว่าศึกษาชีวิตที่เป็นจริงของเรื่องเล่าว่า ถูกใช้อย่างไร เกี่ยวข้องกับสังคมที่ใช้อย่างไร และมีความหมายความสำคัญต่อสังคมนั้นอย่างไร (Arewa and Dundes, 1964: 82) กล่าวโดยเฉพาะเรื่องเล่าผีปู่และย่าและที่ปรากฏในหมู่บ้านป่าจี้ เราจะได้ฟังเรื่องเล่าที่มีเนื้อหาแตกต่างกันมากมายหลายสำนวน หากเราไม่สนใจบริบททางสังคมของเรื่องเล่า เราก็คงทำได้เพียงรวบรวมเรื่องเล่าเหล่านั้น และศึกษาความเหมือนและความแตกต่างของเรื่องเล่า จากการศึกษาความเหมือนและความแตกต่างของเรื่องเล่าอาจทำให้เราเห็นสาระบางประการ เช่นที่ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ศึกษาการรับรู้สารของเรื่องเล่า แต่คงตอบคำถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้นไม่ได้ชัดเจน หากไม่รู้ว่า ชาวบ้านได้ใช้เรื่องเล่านี้อย่างไร ผู้วิจัยมีความเห็นตามเบ็น-เอโมสว่า

การใช้วิธีการนี้อาจทำได้และอาจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยบางกรณี แต่มีตระหนักอยู่เสมอว่า การแยกคติชนออกจากภาวะแวดล้อมที่แท้จริงดังกล่าว เป็นแต่เพียงวิธีการศึกษาเท่านั้น ไม่สมควรสับสนจนนำมาเสนอว่า "นี่คือธรรมชาติที่แท้จริงของคติชน" (เบ็น-เอโมส, 2531: 55)

จากการศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและที่ผ่านมา ผู้ศึกษามักให้ ความสนใจเรื่องเล่าในฐานะที่เป็น "สิ่งเหลือรอด" ที่เราสามารถตีความเพื่อหาเรื่องราว บางอย่างในอดีตได้ เรื่องราวที่ได้จากเรื่องเล่าผีปู่และย่าและที่ผู้ศึกษาเหล่านั้นมักกล่าวถึง คือ เดิมพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและเป็นพิธีกรรมและความเชื่อของชนชาติลัวะ กับ พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงการผสมผสานความเชื่อเรื่องผีกับ ความเชื่อเรื่องพุทธ กล่าวคือ แต่เดิมชนชาติลัวะนับถือผี ต่อมาชนชาติไทยวนเข้ามาอิทธิพลทาง การเมืองเหนือชนชาติลัวะ ก็ได้รับเอาความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและมานับถือด้วย ในภายหลัง ชนชาติไทยวนได้รับอิทธิพลพุทธศาสนา จึงได้ผสมผสานความเชื่อพุทธเข้ากับความเชื่อเรื่องผีปู่และ ย่าและ ผู้วิจัยคิดว่า การตีความเรื่องเล่าผีปู่และย่าและของผู้ศึกษาเหล่านั้น นับเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการศึกษาด้านความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและใน อดีต แต่ก็ต้องยอมรับว่า การศึกษานั้นเป็นแง่มุมหนึ่งของเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ บางครั้งสิ่งที่ ผู้ศึกษาได้จากการตีความเรื่องเล่ามานั้น อาจไม่มีความหมายหรือความสำคัญสำหรับชาวบ้านเลย อย่างเช่นการตีความเรื่องเล่าผีปู่และย่าและดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านไม่รู้จักชนชาติ ลัวะ แม้จะรู้จักพระนางจามเทวีและขุนหลวงวิลังคก็ตาม ในเรื่องเล่าทุกสำนวนเล่าที่ผู้วิจัยได้ ฟังจากชาวบ้าน ก็ไม่ปรากฏ "ลัวะ" อยู่เลย ในทำนองเดียวกัน ชาวบ้านไม่ได้คิดว่า เรื่องเล่า ผีปู่และย่าและเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ "การผสมผสาน" ความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อเรื่องพุทธ ตรงกันข้าม ชาวบ้านกลับมองเรื่องเล่าผีปู่และย่าและเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง ผีปู่และย่าและเป็นผีสองตนในพุทธศาสนา เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่นั้น ปู่และย่าและเป็นยักษ์ กินเนื้อ คนเป็นอาหาร แล้วพระพุทธเจ้าก็มาห้ามไม่ให้กิน ให้กินเนื้อควายแทน มากไปกว่านั้น ทุกวันนี้ ผีปู่และย่าและมีหน้าที่รักษาคอยสุแทนและคอยคำตามพุทธทำนาย ด้านความเชื่อทางศาสนา พวกเขาที่ไม่ได้มีโลกทัศน์แยกแยะระหว่างความเชื่อเรื่องผี กับความเชื่อเรื่องพุทธ ในทางพุทธศาสนา เองก็มี "ผี" เหมือนกัน เมื่อคนเราตายไปแล้ว วิญญาณของคนนั้นจะรอไปเกิดใหม่ ชาวบ้าน เรียกวิญญาณเหล่านั้นว่า "ผี"

ในบทที่ 5 ได้กล่าวถึงคุณค่าและบทบาทของเรื่องเล่าผีปู่และย่าและในหมู่บ้านป่าจี้ ก็แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านได้ให้คุณค่าแก่เรื่องเล่าปู่และย่าและในแง่เป็นคำอธิบายความเป็นมา ของผีปู่และย่าและและพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ แต่สถานการณ์ปัจจุบันกลับมีแนวโน้มลด ประโยชน์ลง เพราะความจำเป็นในการอธิบายความเป็นมาของปู่และย่าและและพิธีกรรมเลี้ยงผี

ปูและย่าและมีน้อลง จะเห็นว่า เรื่องเล่ามีความเกี่ยวพันกับสังคมในแง่ที่สังคมเป็นผู้ให้คุณค่า หรือนำไปใช้ประโยชน์ ส่วนด้านบทบาทของเรื่องเล่า พบว่าเรื่องเล่ามีปูและย่าและมีบทบาท ในการเชื่อมโยงอดีตเข้ากับปัจจุบัน อดีตครั้งสมัยพุทธกาลถูกเชื่อมต่อกับปัจจุบันซึ่งเป็นเรื่องของ นิธิกรรมเลี้ยงมีปูและย่าและ ทำให้นิธิกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับ พระพุทธเจ้า ในอีกด้านหนึ่ง บทบาทของเรื่องเล่ามีปูและย่าและนี้มีบทบาทในด้านตอกย้ำ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องอำนาจของผี อย่างไรก็ตามทั้ง คุณค่าของเรื่องเล่าและบทบาทของเรื่องเล่าเปลี่ยนแปลงตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย

การที่ชาวบ้านมองคุณค่าหรือประโยชน์ของเรื่องเล่าลดลงนั้น เกี่ยวพันกับบริบททาง สังคม ชาวบ้านป่าจี่ไม่ได้ยึดติดเดียว แต่สัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัจจุบัน กระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของสังคมไทยกำลังมีมาก ชาวบ้านป่าจี่ก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ประกอบกับการเข้าไปของนักวิชาการ นักศึกษา สื่อมวลชน และคนนอกทั่วไปที่ไป "ดู" นิธิกรรม ทำให้ชาวบ้านเริ่มมองนิธิกรรมเลี้ยงมีปูและย่าและเป็นประเพณีเก่าแก่ที่ต้องอนุรักษ์ เรื่องเล่า มีปูและย่าและ ไม่มีความจำเป็นแก่การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแบบที่เน้นให้มี "ประเพณีเก่าแก่" มากนัก เรื่องเล่ามีปูและย่าและจึงกลับไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ท้องถิ่น เมื่อชาวบ้านให้ความสำคัญแก่คุณค่าของเรื่องเล่าลดลง ไม่นำมาเล่าสู่กันฟังมาก เหมือนก่อน ทำให้บทบาทของเรื่องเล่าลดลงไปด้วยเช่นกัน

มีคำถามเกี่ยวกับบทบาทของเรื่องเล่าที่ว่า เรื่องเล่ามีข้อกำหนดในเรื่องบทบาท ทางสังคมของคนในสังคมหรือไม่ เราเห็นได้ชัดว่า คำถามนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดของ Malinowski ที่มองว่า บทบาทของศาสนพิธีการหนึ่ง คือ เป็นข้อบัญญัติในด้านบทบาทของ คนในสังคม จากเรื่องเล่า เราพบว่ามีการแสดงถึงการกำหนดบทบาทของคนในสังคมด้วย กล่าวคือ ปูและอยู่ทางเหนือ ย่าและอยู่ทางใต้ ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของคนในสังคม แต่จาก การศึกษาการใช้เรื่องเล่ามีปูและย่าและนี้ พบว่าชาวบ้านไม่ได้นำเรื่องเล่านี้เป็นข้ออ้างให้ผู้ชาย ต้องอยู่ "เหนือ" "บน" "สูง" หรือ "หน้า" ผู้หญิง ในทางตรงข้าม ชาวบ้านกลับใช้ข้อบัญญัติ ทางสังคมที่มีอยู่แล้วใช้อธิบายเรื่องเล่า ในที่นี้ก็ไม่ได้หมายความว่า ข้อเสนองานของ Malinowski ผิดหรือคลาดเคลื่อน แต่เป็นเพราะเรื่องเล่าที่ Malinowski มีบทบาทในการอธิบายข้อกำหนด ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตระกูลต่าง ๆ ในสังคม Trobriands แต่เรื่องเล่ามีปูและย่าและมี

เป็นเพียงคำอธิบายความเป็นมาของผีปู่และย่าและและพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ เรื่องเล่านี้ จึงมีบทบาทในแง่เชื่อมโยงอดีตครั้งพุทธกาลกับปัจจุบัน มากกว่ากำหนดกฎเกณฑ์ความลึกลับทางสังคมของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าก็มีบทบาทเป็นกฎเกณฑ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับผีปู่และย่าและ ในแง่ที่ชาวบ้านต้องเลี้ยงผีปู่และย่าและเป็นประจำ ท้ายเรื่องเล่ามักกล่าวทำนอง ". . . อันนี้ประวัติเป็น แล้วก็ไปอยู่อีกขาดเงิน กันว่า 13 ค่ำ เดือน 9 นั้นะ 13 ค่ำหือกินคงเหนือเมื่อก่อน 14 ค่ำหือกินคงใต้เมื่ เมียกินเมื่อลุน ผัวกินก่อน"

งานศึกษา Family Role and Variation in Interpretation of Thai Folklore ของศิริพร จิตะฐาน (Siraporn Thitathan, 1987) ซึ่งให้เราเห็นว่าการตีความเรื่องเล่าประเภทนิทานเรื่อง สังข์ทอง ของชาวบ้านบ้านบัว มีความแตกต่างกันอย่างลึกลับกับบทบาททางครอบครัวของผู้ตีความ ตัวละครสวมบทบาทตามบทบาทในครอบครัวที่ขัดแย้งกันของในชีวิตจริงของผู้ฟังเรื่อง สังข์ทอง ในงานศึกษาของผู้วิจัย ไม่พบลักษณะดังกล่าว แต่เราจะเห็นว่า ศิริพร จิตะฐานศึกษาโดยใช้นิทาน ซึ่งมีลักษณะที่เข้าได้กับชีวิตจริงมากกว่าเรื่องเล่าผีปู่และย่าและ และไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ในด้านความเชื่อทางศาสนา แต่เรื่องเล่าผีปู่และย่าและมีความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาอยู่ ตัวละครที่สำคัญของเรื่อง คือ ปู่และย่าและ เป็นผู้ประณตติในทางที่ไม่ดีอยู่แล้ว ส่วนพระนุทธเจ้าก็เป็นที่เคารพนับถือ จึงยากที่ชาวบ้านจะสวมบทบาทตัวละครเข้ากับชีวิตจริงของพวกเขา ในแง่นี้จะเห็นว่า เรื่องเล่ามีความเกี่ยวพันกับสังคมชาวบ้านป่าจิ้งนึ่งถือพุทธศาสนา นับถือพระนุทธเจ้าและเห็นการฆ่าคนเป็นสิ่งไม่ดี แต่ชาวบ้านกลับไม่รู้ลึกเป็นสิ่งที่ผิดที่ต้องฆ่าควาย เพราะในชีวิตจริง การฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เป็นเรื่องปกติธรรมดา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

การศึกษาการใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่าและนี้ ทำให้เราเห็น เรื่องเล่าในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคม เรื่องเล่าถูกสร้างขึ้นมาจากถ่ายทอดต่อมารุ่นหลัง และมีคุณค่ามีความหมายสำหรับคนในสังคม ไม่ได้เป็นเพียงงานศิลปะเฉย ๆ ดังนั้นเรื่องเล่าจึงมีบทบาทต่อสังคมบ้านป่าจิ้ง ซึ่งใช้เรื่องเล่านี้ อย่างไรก็ตาม การใช้เรื่องเล่าได้เปลี่ยนไปในบริบททางสังคมใหม่ มีผลให้บทบาทของเรื่องเล่าเปลี่ยนไปด้วย